

Apmācību kurss „Roma III regulas noteikumi un praktiskā piemērošana”

Rīga, 2012. gada 29.–30. novembris

Eiropas starptautiskās ģimenes tiesības

Prof. (em.) Dr. Dieter Martiny, Frankfurt (Oder)/Hamburg

I Eiropas starptautisko ģimenes tiesību jēdziens

Eiropas starptautiskās ģimenes tiesības ir daļa no starptautiskajām privāttiesībām un skar tieši ES ģimenes tiesību (starptautisko) regulējumu. Ģimenes materiālās tiesības Eiropas Savienībā (ES) nav vienotas, drīzāk atšķiras materiālās tiesības dalībvalstīs. Tomēr no otras puses starptautiskās privāttiesības pēdējā laikā kļūst aizvien eiropeiskākas. Tiek ieviests aizvien vairāk vienotu Eiropas procedūras noteikumu un kolīzijas normu. Iesākumā šī parādība ģimenes tiesībās sākās ar mērķi radīt vienotu Eiropas tiesisko zonu procesuālo noteikumu ziņā, bet pa šo laiku tā ir paplašinājusies līdz kolīzijas normu radīšanai. Ģimenes tiesības ievērojami ietekmē indivīda personīgās un ekonomiskās intereses. Tādēļ pieaugošais pārrobežu un multinacionālu ģimenes attiecību skaits rada nepieciešamību izstrādāt vienotas ģimenes tiesību kolīziju normas un var radīt nepieciešamību ES izstrādāt vienotas ģimenes materiālās tiesības, kaut gan šis jautājums raisa diskusijas. Zināmu ES pilsoņu tiesiskā drošību starptautiskajās ģimenes tiesībās pagaidām var sasniegt, tikai harmonizējot kolīziju normas un jurisdikcijas, savstarpējas atzīšanas un izpildes normas.

Eiropas starptautisko ģimenes tiesību izstrāde ir laikietilpīgs process, un tajā jāaskaras ar specifiskām grūtībām. Jau tagad vērojamas īpatnības likumdošanas kompetences ziņā. Ir jāaskarā nacionālās, Eiropas un starptautiskās jomas. Eiropas regulu saturs ir jāizstrādā, ņemot vērā atšķirīgos nacionālos priekšstatus un tradīcijas. Lielākā daļa priekšlikumu tiek saņemti no Eiropas Komisijas.

Ģimenes tiesības šajā ziņā aptver tādas tiesību pamatjomas kā laulības un bērnu tiesības (laulības, ģimene). Tomēr atšķirīgā Savienības valstu nostāja attiecībā uz neregistrēto kopdzīvi un viendzimuma attiecībām rada dažas „pelēkās zonas”. Piemēram, Roma I regula par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Reg. 593/2008), izslēdz saistības, kas izriet no „ģimenes attiecībām” vai „attiecībām, kuru ietekmi saskaņā ar tiesību aktiem, kas piemērojami šādām attiecībām, uzskata par pielīdzināmu” (1. panta 2.punkta b) apakšpunkts). Saskaņā ar apsvērumiem ģimenes attiecībām būtu jāietver vecāku un bērnu, laulības, svainības un sānu līnijas radniecības attiecības. Savienības tiesībās nav definīcijas attiecībām, kuru ietekme ir „pielīdzināma” laulības attiecībām un citām ģimenes attiecībām, un atsauce ir izdarīta tikai uz tiesas valsts tiesību aktiem, tas ir, *lex fori*. Tomēr ar Komisija ar savu 2011. gada Paziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei cenšas viest juridisko skaidrību jautājumā par visu starptautisko pāru īpašumtiesībām¹. Tam pievienots arī Priekšlikums

¹ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomisko un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai „Novērst neskaidrības par starptautisko pāru mantiskajām tiesībām”, (COM(2011) 126 galīgā redakcija).

Padomes Regulai par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību lietās un Priekšlikums Padomes Regulai par reģistrētu partnerattiecību mantiskajām sekām². Šie Priekšlikumi cenšas sniegt visaptverošu un mūsdienīgu atbildi šai jautājumā.

II Eiropas kompetence

Eiropas Savienības starptautisko ģimenes tiesību regulējums iepriekšpieņem, ka ES līgumi sniedz derīgu tiesisko pamatu. Pagaidām nepastāv likumdošanas kompetence visaptverošām un vienotām ģimenes materiālajām tiesībām Eiropā. Tā vietā Eiropas Savienību ierobežota ar pārrobežu ģimenes tiesību regulējumu saistītām lietām. Amsterdamas līgums ievieša kompetenci „pakāpeniskai brīvības, drošības un tiesiskuma radīšanai”³, kurā ietverti pasākumi tiesu iestāžu sadarbībai civillietās, kurās ir pārrobežu elementi, saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. pantu⁴. Tie ietver, piemēram, civillietu un komercietu nolēmumu atzīšanas un izpildes uzlabošanu un vienkāršošanu, tostarp arī ārpusvietas nolēmumu (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 2.punkta c) apakšpunkts). Tas attiecas arī uz ģimenes tiesību projektiem. Tajā pašā laikā valdošais uzskats ir tāds, ka tiek aptvertas ne tikai procesuālās normas, bet, ka var īstenot arī kolīziju normu unifikācijas koordināciju.

Līdzīgi citām Eiropas kolīziju normām arī kolīzijas normas ģimenes tiesībās ir vispārīgi piemērojamas uz trešajām valstīm. Turklāt Eiropas Savienības starptautisko ģimenes tiesību regulējums vispārēji atbilst Savienības tiesībās noteiktajiem subsidiaritātes un proporcionalitātes principiem (Līguma par Eiropas Savienību 5. panta trešais un ceturtais punkts). Tomēr tas ir atkarīgs no ierosinātā tiesību akta satura.

Līgumā par Eiropas Savienības darbību (LESD) ir iekļauta 3. nodaļa par „Tiesu iestāžu sadarbību civillietās”. Tās īstenošanā būtībā ir piemērojama parastā Eiropas Parlamenta un Padomes likumdošanas procedūra (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 2.punkts). Tomēr ir speciāla procedūra pasākumiem, kas attiecas uz ģimenes tiesību aspektiem, kuriem ir pārrobežu ietekme. Lēmumu par šādiem pasākumiem pieņem Padome saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3.punkta pirmā rindkopa). Padome pēc apspriešanās ar Eiropas Parlamentu pieņem lēmumu vienprātīgi (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3.punkta pirmā rindkopa). Priekšlikumu izteikšana likumdošanas procedūrai vairāk vai mazāk ir iespējama bez grūtībām. Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta izpratnē ģimenes tiesības ietver laulības lietas un lietas par vecāku atbildību.

Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3.punktā minētā izņēmuma apakšizņēmumu Padome pēc Komisijas priekšlikuma var pieņemt lēmumu, ar kuru nosaka tos ģimenes tiesību aspektus, kuriem ir pārrobežu ietekme, uz kuriem var attiekties tiesību akti,

² Skatīt turpmāk IV daļas 4. sadaļu.

³ Amsterdamas līguma, kas groza Līgumu par Eiropas Savienību, Eiropas Kopienas dibināšanas līgumus un dažus ar tiem saistītus aktus, 73.m pants, OV 1997 C 340, 1. lpp

⁴ Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD). Līguma par Eiropas Savienību (LES) un Eiropas Kopienas dibināšanas līguma konsolidētās versijas, OV 2010 C 83, 1. lpp.; Lisabonas līgums, ar ko groza Līgumu par Eiropas Savienību un Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu, parakstīts Lisabonā, OV 2007 C 306, 1. lpp.

kas pieņemti saskaņā ar parastu likumdošanas procedūru (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3.punkta otrā rindkopa). Padome pēc apspriešanās ar Eiropas Parlamentu pieņem lēmumu vienprātīgi (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3.punkta otrā rindkopa). Zināma loma šīs ģimenes tiesību savienojuma klauzulas sakarā ir arī valstu parlamentiem. Minētais priekšlikums ir jādara zināms valstu parlamentiem (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3.punkta trešā rindkopa). Ja kādas valsts parlaments sešu mēnešu laikā pēc šādas paziņošanas iebilst pret minēto priekšlikumu, lēmumu nepieņem un savienojuma klauzula nerodas (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. panta 3. punkta trešā rindkopa). Tomēr valstu parlamentu veto tiesībām nav turpmākas ietekmes. Ja iebildumi netiek saņemti, Padome var pieņemt lēmumu.

III Pieeja starptautiskajās privāttiesībās

1. Vispārīgā daļa

Eiropas starptautisko ģimenes tiesību izstrādē jāsaskaras ar tādām pašām grūtībām kā citās Eiropas kolīziju normās. Nevar aizmirst par Eiropas primāro tiesību, it īpaši pamatbrīvību, ietekmi. Aizvien biežāk cieņai pret personu brīvu pārvietošanos (Līguma par Eiropas Savienības darbību 21. pants), kas izriet no Eiropas pilsonības (Līguma par Eiropas Savienības darbību 20. pants), ir īpaša nozīme kolīziju normu jautājumos un piesaistēs.

Ciktāl tas attiecas uz klasisko kolīziju normu izstrādi, trūkst Eiropas starptautisko privāttiesību īpašas vispārīgās daļas, tādēļ joprojām nepieciešams izstrādāt vienotu izpratni, piemēram, par sabiedrisko kārtību vai *renvoi*. Šajā sakarā var arī pieņemt, ka sabiedriskajai kārtībai ir tikai neliela nozīme. Ņemot vērā, ka kolīziju normas un pušu pastāvīgā dzīvesvieta tiek plaši aizstāvētas kā lietderīgi saistošie faktori, *renvoi* izmantošana, iespējams, negūs panākumus.

2. Piesaistes kritēriji

Konsekventas kolīziju normu piesaistes sistēmas izstrāde ir sarežģīta. Lai indivīda faktiskie piesaistes kritēriji atbilstu to attiecīgajai videi un arī praktisku iemeslu dēļ, šobrīd kā svarīgākais piesaistes kritērijs tiek uzskatīta pastāvīgā dzīvesvieta. Šis parasti tiek izmantots kā sākumpunkts priekšlikumiem par objektīviem piesaistes kritērijiem Eiropas starptautiskajās privāttiesībās. Īpaši attiecībā uz laulātajiem ar dažādu pilsonību noteicošā loma ir viņu (pēdējās) kopīgās pastāvīgās dzīvesvietas valsts tiesību aktiem.

Tā ir patiesība, ka pilsonība lielā mērā joprojām ir noteicošais piesaistes kritērijs attiecībā uz valsts kolīziju normām. Un vismaz pagaidām Eiropas Savienības Tiesa nav apstrīdējusi pilsonības principu pēc būtības. Attiecībā uz Eiropas kolīziju normām pilsonība nav piemērota kā primārais piesaistes kritērijs, ja ņem vērā pieaugošo mobilitāti iekšējā tirgū. Tomēr tā parāda ciešu saistību un, īpaši tajos gadījumos, kad pusēm ir kopīga pilsonība, tā var būt piesaistes kritērijs⁵.

Ģimenes tiesību lietās, un arī attiecībā uz ģimenes stāvokli, pamazām paplašinās pušu autonomija ar ierobežotām kolīziju normām. Piemēram, Roma III regula par laulības

⁵ Ja nav izdarīta izvēle par piemērojamiem tiesību aktiem, skatīt Roma II regulas 8. panta 1) daļas c) punktu.

šķiršanas lietām paredz šādas pušu tiesības izvēlēties piemērojamās tiesības⁶. Šādā veidā puses pašas var noteikt to tiesību sistēmu, ar kuru tām ir cieša saistība.

Roma III regulā ir redzamas arī grūtības konsekventas pieejas izstrādē⁷. Līdz ar to, gadījumos, kad saskaņā ar vispārīgajiem noteikumiem piemērojamās tiesības neparedz laulības šķiršanu vai, pamatojoties uz dzimumu, nepiešķir vienam laulātajam vienādu pieeju laulības šķiršanai vai laulāto atšķiršanai, piemēro *lex fori* (Roma III regulas 10. pants). No otras puses Roma III regulas 13. pants ņem vērā atšķirības dalībvalstu tiesību aktos. Tiesām tādā iesaistītajā dalībvalstī, kuras tiesību aktos nav paredzēta laulības šķiršana vai attiecīgā laulība netiek uzskatīta par spēkā esošu laulības šķiršanas tiesvedības nolūkā, saskaņā ar šo regulu nav pienākuma pasludināt laulību par šķirtu.

Atsevišķiem piesaistes kritērijiem jābūt derīgiem, piemēram, bērnu tiesībās tiem jāņem vērā bērna prioritārās intereses. Procesuālā līmenī priekšlikumi parasti cenšas veicināt kompetento iestāžu sadarbību.

3. Ārvalstu tiesību aktu atzīšana

Īpaši attiecībā uz tiesībām uz personvārdu (personvārdu tiesības), noris diskusijas par to, kādā mērā būtu iespējams vienkārši atzīt attiecīgo ārvalsts personvārdu regulējumu, nevis piemērot īpašu tiesību sistēmu, tas ir, piemērojamo tiesību aktu attiecīgu izvēli. Šāds noteikums par atzīšanu padarītu lieku viena jautājuma atsevišķu saistīšanu ar kolīziju normām. Šāda atzīšana varētu attiekties uz valsts iestāžu lēmumiem, juridiskā statusa izveidi, vai vispārīgi arī uz dažādām juridiskām situācijām.

Šīs diskusijas rosināja spāņu Garcia Avello lieta; Garcia Avello ar savu beļģu sievu I. Weber un diviem beļģu–spāņu bērniem dzīvoja Beļģijā. Saskaņā ar Beļģijas tiesībām, bērniem tiek piešķirts tēva uzvārds, proti, Garcia Avello, vārda maiņa tika noraidīta. Tomēr Spānijā tradicionāli bērna uzvārda pirmo vārdu veido tēva uzvārds, bet otro — mātes. Saskaņā ar Eiropas Savienības Tiesas uzskatiem, Līguma par Eiropas Savienības darbību 18. pants (iepriekšējā EK līguma 12. pants) (diskriminācija (vispārīgi)) un 20. pants (iepriekšējā EK līguma 17. pants) (Savienības pilsonība) nepieļauj atteikt mainīt uzvārdu bērniem ar dubultpilsonību, ja tas tiek darīts, lai šiem bērniem varētu būt uzvārds, kāds tiem būtu atbilstoši otras dalībvalsts tiesību aktiem un tradīcijām (šeit: „Garcia Weber” saskaņā ar Spānijas tiesībām un tradīcijām). Līdz ar to tiek uzskatīts par diskriminējošu, ja uzvārdu nevar mainīt saskaņā ar personas valsts tiesību aktiem⁸.

Eiropas Savienības Tiesa ievēroja šī sprieduma motivāciju arī lietā, kurā Dānijā dzimušam un dzīvojošam bērnam ar Vācijas pilsonību Vācijas iestādes atteica dubultu uzvārdu. Tāds uzvārds ir pieļaujams saskaņā ar Dānijas tiesību aktiem, bet nepieļaujams saskaņā ar Vācijas tiesību aktiem⁹. Pilsonības jēdziens pēc būtības netika skarts. Tiesas izšķirošais arguments

⁶ Skatīt Roma III regulas 5. pantu.

⁷ Padomes Regula (ES) Nr. 1259/2010 (2010. gada 20. decembris), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai, OV 2010 L 343, 10. lpp; Ciešākus sadarbības noteikumus skatīt Līguma par Eiropas Savienību 20.pantā un Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 326. pantā.

⁸ Tiesa, Lieta C-148/02 — Garcia Avello [2003] I-11613.

⁹ Tiesa, Lieta C-353/06 — Grunkin-Paul [2008] I-7639.

bija brīva ES pilsoņu pārvietošanās saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 21. pantu (iepriekšējā EK līguma 18. pants). ES pilsoņi nedrīkst tikt diskriminēti, kad tie izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot citā dalībvalstī. Dzīvot citā dalībvalstī ar citu vārdu ir nopietns un nesamērīgs apgrūtinājums. Līdz ar to Vācijas iestādes, piemērojot Vācijas tiesību aktus, nedrīkst atteikties atzīt bērna uzvārdu, kas ir noteikts un reģistrēts dalībvalstī, kurā bērns ir piedzimis un ir dzīvojis kopš dzimšanas brīža.

IV Eiropas regulējums

1. Vispārīgi

Vēsturiski Eiropas starptautiskās ģimenes tiesības regulē tikai procesuālās tiesības. Tomēr pamazām pieaug tādu noteikumu pieņemšana, kuros iekļautas gan materiālās tiesības, gan procesuālās tiesības.

2. Laulības šķiršanas

Spēkā ir stājusies Brisele II-bis regula (Reg. 2201/2003) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību¹⁰.

Pieņemot Roma III regulu par tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanas lietās (2010), tika gūti tikai daļēji panākumi. Sākumā bija paredzēts, ka tiesību normas, kas attiecas uz piemērojamajiem tiesību aktiem, tiks iekļautas Brisele II-bis regulā. Tomēr šāds regulējums nebija iespējams dažu dalībvalstu iebildumu dēļ, īpaši iebilda Zviedrija, kur „viegla” laulības šķiršana tiek uzskatīta par cilvēktiesību aspektu. Lai izvairītos no šī strupceļa, 2010. gada martā desmit dalībvalstis vienojās turpināt darbu, pirmo reizi izmantojot „ciešākās sadarbības” mehānismu, kas iekļauts ES līgumos¹¹. Gadījumos, kad kopējas dzīvesvietas piesaisti papildina dzīvesvieta ārvalstīs, šādas tiesību normas var ļaut piemērot ārvalstu tiesību aktus, saskaņā ar kuriem šķiršanās nav iespējama pilnībā, vai ir iespējama tikai ierobežotā veidā.

3. Uzturēšanas saistības

Sākotnēji procesuālos jautājumus starptautiskajās uzturēšanas saistību lietās regulēja Brisele I regula (Reg. 44/2001)¹². Paralēli tika izstrādāts arī neatkarīgs starptautisko uzturēšanas saistību tiesību regulējums¹³. Uzturēšanas saistību regula attiecas uz starptautiskajām civilprocesa tiesībām, it īpaši jurisdikciju, spriedumu atzīšanu un valsts iestāžu sadarbību. Iesākumā bija paredzēts iekļaut arī Eiropas tiesību kolīziju normas. Tomēr saskaņā ar Uzturēšanas saistību regulas galīgo redakciju uzturēšanas saistībām piemērojamās tiesību aktus nosaka dalībvalstis, kurām jārikojas saskaņā ar Hāgas 2007. gada 23. novembra

¹⁰ Padomes Regula (EK) Nr. 2201/2003 (2003. gada 27. novembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi laulības lietās un lietās par vecāku atbildību un par Regulas (EK) Nr. 1347/2000 atcelšanu, OV 2003 L 338, 1.lpp.

¹¹ Padomes Regula (ES) Nr. 1259/2010 (2010. gada 20. decembris), ar kuru īsteno ciešāku sadarbību attiecībā uz tiesību aktiem, kas piemērojami laulības šķiršanai un laulāto atšķiršanai, OV L L 343, 10. lpp.

¹² Padomes Regula (EK) Nr. 44/2001 (2000. gada 22. decembris) par jurisdikciju un spriedumu atzīšanu un izpildi civillietās un komercietās, OV 2001 L 12, 1. lpp.

¹³ Padomes Regula (EK) Nr. 4/2009 (2008. gada 18. decembris) par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi un sadarbību uzturēšanas saistību lietās, OC 2009 L 7, 1. lpp.

Protokolu par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem (Reg. 4/2009 15. pants)¹⁴. Šādā veidā ir apieta turpmāka starptautisko uzturēšanas tiesību fragmentācija.

4. Laulāto mantisko attiecību tiesības

Ir jāizstrādā Eiropas tiesību kolīziju normas, kas regulē piemērojamos aktus laulāto mantiskajās attiecībās. Līdz šim ir izstrādāts tikai Priekšlikums Padomes Regulai par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību lietās¹⁵ un Priekšlikums Padomes Regulai par reģistrētu partnerattiecību mantiskajām sekām¹⁶ (2011. gada marts). Līdz šo Priekšlikumu pieņemšanai šie jautājumi tiek risināti saskaņā ar starptautisko privāttiesību attiecīgo nacionālo regulējumu.

V Starptautiskās konvencijas

1. Vispārīgi

Eiropas Savienības Tiesa ir izstrādājusi ES ārējo kompetenci, kas izriet no Savienības iekšējās kompetences: Savienība var slēgt ārējos (starptautiskos) līgumus, ja tā jau ir izmantojusi savu iekšējo kompetenci, ja ir veikti pasākumi, lai īstenotu Savienības politiku, vai ja tas ir nepieciešams, lai sasniegtu ES mērķi¹⁷. Tādēļ Savienībai ir ārējā kompetence, ja ir izdoti juridiskie instrumenti, kas ir īpaši balstīti uz Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. pantu.

ES ārējā kompetence ir ekskluzīva, ciktāl starptautiskie līgumi ietekmē Savienības iekšējos noteikumus vai iejaucas to darbības jomā. Šādā gadījumā ārējo līgumu slēgšana ar trešām valstīm vai starptautiskām organizācijām ir Savienības kompetencē. Šādi līgumi var pilnībā vai daļēji sakrist ar ES ekskluzīvo ārējo kompetenci. Ja līgumi daļēji sakrīt ar ES ekskluzīvo ārējo kompetenci, tā ir dalīta (jaukta) kompetence starp Savienību un dalībvalstīm. Atkarībā no konkrētā gadījuma, tā var būt arī tikai līdztekus kompetence.

Eiropas Savienības Tiesa uzskata, ka jautājumos, kur ir spēkā kopējas tiesību normas, dalībvalstīm ne atsevišķi, ne kopīgi nav tiesību slēgt tādus nolīgumus ar trešām valstīm, kas skartu šādas kopējas tiesību normas. Šādos gadījumos Eiropas Savienībai ir ekskluzīva kompetence starptautisku līgumu slēgšanā. Tādēļ ES ir ārējos jautājumos ir jārikojas vienoti.

2. Dalībvalstu divpusējie nolīgumi

Joprojām pastāv nepieciešamība pēc dalībvalstu un trešo valstu divpusējiem nolīgumiem. Tādēļ tika pieņemta Padomes Regula (2009. gads), ar ko izveido procedūru sarunu risināšanai un divpusēju nolīgumu noslēgšanai starp dalībvalstīm un trešām valstīm par jurisdikciju,

¹⁴ 2007. gada 23. novembra Protokols par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem, OV 2009 L 331, 9. lpp.

¹⁵ Priekšlikums Padomes Regulai par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi laulāto mantisko attiecību lietās (COM(2011) 126).

¹⁶ Priekšlikums Padomes Regulai par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, nolēmumu atzīšanu un izpildi lietās par reģistrētu partnerattiecību mantiskajām sekām (COM(2011) 127).

¹⁷ Tiesa, Lieta 22/70 — Komisija/Padome [1971] 263.

spriedumu un lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās, lietās par vecāku atbildību un uzturēšanas saistību lietās, un tiesību aktiem, kas piemērojami uzturēšanas saistību lietās¹⁸.

3. Hāgas Starptautisko privāttiesību konference

Kopš 2007. gada 3. aprīļa ES kā reģionāla organizācija ir Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences dalībniece¹⁹. Eiropas Savienība ir iesniegusi kompetences deklarāciju, kurā norādīti jautājumi, kuros dalībvalstis tai ir piešķirušas kompetenci²⁰. Tas attiecas uz tiesu iestāžu sadarbību civillietās, kurās ir pārrobežu elementi, jo īpaši tad, kad tas nepieciešams Eiropas iekšējā tirgus pienācīgai darbībai (Līguma par Eiropas Savienības darbību 81. pants/Eiropas Kopienu dibināšanas līguma 61. panta c) daļa un 65. pants). 2007. gadā Eiropas Savienība parakstīja Hāgas 2007. gada konvenciju par uzturēšanas saistībām²¹.

Piemērošanas ziņā dalībvalstu starpā Brisele II-bis regula būtībā prevalē pār starptautiskajām konvencijām, kas varētu būt piemērojamas. Tomēr šī regula prevalē tikai tajos jautājumos, uz kuriem attiecas šī regula. Līdz ar to būtiskas kolīziju normas vispārīgi nav skartas. Ir paredzēts, ka regula pilnībā neatceļ pašreizējās konvencijas, it īpaši attiecībā uz bērnu nolaupīšanu, bet gan papildina tās ar Eiropas papildu noteikumiem, kam ir plašāka darbības joma (skatīt Brisele II-bis regulas 11. pantu).

Dažas problēmas rodas saistībā ar esošo Hāgas konvenciju ratifikāciju. Apvienotās Karalistes un Spānijas strīds par Hāgas konvencijas par bērnu aizsardzību piemērošanu Gibraltārā uz ievērojamu laiku ir apturējis Konvencijas spēkā stāšanos vairumā veco ES dalībvalstu. Konvencija skar jautājumus, uz kuriem attiecas arī Brisele II-bis regula, un līdz ar to samazina dalībvalstu kompetences apmēru. Tajā pašā laikā Padome ir pilnvarojusi dalībvalstis ratificēt Konvenciju.

Ja Eiropas Savienība un/vai tās dalībvalstis kļūst par līgumslēdzējām pusēm jaunai Hāgas konvencijai, rodas jautājums, kādām būtu jābūt attiecībām starp ES tiesībām un starptautiskajām konvencijām, ja tās attiecas uz vienu un to pašu jautājumu. Paredzamā tiesiskā nenoteiktība, kas praksē rodas divkārša regulējuma dēļ, pieprasa noteikt prevalēšanas tiesību normu.

4. Hāgas 2007. gada konvencija par uzturēšanas saistībām un Hāgas 2007. gada Protokols

Hāgas konvencijās jau ir iekļauti piesardzības noteikumi. Saskaņā ar Hāgas 2007. gada konvencijas par uzturēšanas saistībām 51. panta 4.punktu Konvencija neietekmē reģionālas

¹⁸ Padomes Regula (EK) Nr. 664/2009 (2009. gada 7. jūlijs), ar ko izveido procedūru sarunu risināšanai un divpusēju nolīgumu noslēgšanai starp dalībvalstīm un trešām valstīm par jurisdikciju, spriedumu un lēmumu atzīšanu un izpildi laulības lietās, lietās par vecāku atbildību un uzturēšanas saistību lietās, un tiesību aktiem, kas piemērojami uzturēšanas saistību lietās, OV 2009 L 200, 46. lpp.

¹⁹ Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences statūti, OV 2006 L 297, 1. lpp. (IV pielikums)

²⁰ Sal. Padomes Lēmums (2006. gada 5. oktobris) Nr. 2006/719/EK par Kopienas pievienošanos Hāgas Starptautisko privāttiesību konferencei, OV 2006 L 297, 1. lpp.

²¹ 2007. gada 23. novembra Konvencija par uzturlīdzekļu bērniem un cita veida ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu. Sal. Padomes Lēmums (2001. gada 31. marts) par to, lai Eiropas Savienības vārdā parakstītu Hāgas 2007. gada 23. novembra Konvenciju par uzturlīdzekļu bērniem un cita veida ģimenes uzturēšanas līdzekļu pārrobežu piedziņu, OV 2011 L 93, 97. lpp.

ekonomiskās integrācijas organizācijas, kas ir šīs Konvencijas puse, instrumentu piemērošanu Savienības iekšienē. Saskaņā ar Uzturēšanas līdzekļu regulu dalībvalstu savstarpējās attiecībās šī regula prevalē pār konvencijām un nolīgumiem, kas attiecas uz šīs regulas darbības jomu un kuru līgumslēdzējas puses ir dalībvalstis (69. panta 2.punkts).

Eiropas Savienībā (izņemot Dāniju un Apvienoto Karalisti) Hāgas protokols par uzturēšanas saistībām tiek piemērots provizoriski, neskatoties uz faktu, ka pats Protokols vēl nav stājies spēkā²².

5. Bērnu aizsardzība

Hāgas 1996. gada Konvencija par bērnu aizsardzību attiecas uz jautājumiem par vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem²³. Pārsvārā praktiskā nozīmība ir sadaļai par piemērojamiem tiesību aktiem un sadarbību. Jautājumos par jurisdikciju, atzīšanu un izpildi Brisele II-bis regula prevalē pār Konvenciju.

6. Bērnu nolaupīšana

Hāgas 1980. gada Konvencija par bērnu nolaupīšanu ir daudzpusējs līgums, kura mērķis ir pasargāt bērnus no starptautiskās nolaupīšanas un aizturēšanas negatīvās ietekmes, izstrādājot procedūru, lai nodrošinātu viņu ātru atgriešanos²⁴. Skatīt arī Brisele II-bis regulas 11. pantu.

7. Pieaugušo aizsardzība

Uz Hāgas 2000. gada Konvenciju par pieaugušo starptautisko aizsardzību²⁵, kas ir spēkā kopš 2009. gada 1. janvāra²⁶, attiecas tikai šobrīd neizmantota ES līdztekus kompetence, tādēļ šo Konvenciju dalībvalstis — tostarp arī Vācija — varētu ratificēt bez problēmām.

8. Citas konvencijas

Civilstāvokļa reģistrācijas jomā Eiropas Padomes un Starptautiskās Civilstāvokļa komisijas (CIEC) uzraudzībā ir noslēgti vairāki Eiropas līgumi.

VI Starptautiskās civilprocesa tiesības

1. Jurisdikcija

Tiesību normas, kas nosaka strīdu izšķiršanas jurisdikciju uzturēšanas saistību lietās var atrast Uzturēšanas saistību regulā (3.–14. pants). Laulību šķiršanas un vecāku atbildības lietās jurisdikciju nosaka Brisele II-bis regula (3.–20. pants), saskaņā ar to pušu pastāvīgajai

²² Padomes Lēmums (2009. gada 30. novembris) par to, lai Eiropas Kopiena noslēgtu Hāgas 2007. gada 23. novembra Protokolu par uzturēšanas saistībām piemērojamiem tiesību aktiem, OV EU 2009 L 331, 17. lpp.

²³ OV 2008 L 251, 39. lpp. (Latvijā spēkā stājās 2003. gada 1. aprīlī). Skatīt Padomes Lēmumu (2008. gada 5. jūnijs) Nr. 2008/431/EK, ar ko pilnvaro dažas dalībvalstis Eiropas Kopienas interesēs ratificēt 1996. gada Hāgas Konvenciju par jurisdikciju, piemērojamiem tiesību aktiem, atzīšanu, izpildi un sadarbību attiecībā uz vecāku atbildību un bērnu aizsardzības pasākumiem vai tai pievienoties, kā arī pilnvaro dažas dalībvalstis nākt klajā ar deklarāciju par Kopienas tiesību aktu attiecīgu iekšēju noteikumu piemērošanu, OV 2008 L 151.

²⁴ 1980. gada 25. oktobra Konvencija par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. Skatīt <http://www.hcch.net>. Latvijā spēkā stājās 2002. gada 1. februārī.

²⁵ 2000. gada 13. janvāra Konvencija par pieaugušo starptautisko aizsardzību. Skatīt <http://www.hcch.net>

²⁶ Līgumslēdzējas puses ir Apvienotā Karaliste (tikai Skotija), Čehija, Francija, Igaunija, Somija, Šveice un Vācija.

dzīvesvietai ir svarīgākā vai pat noteicošā nozīme. Brisele I regula būtībā neskata ģimenes jautājumus (skatīt izņēmumu par fizisko personu statusu un īpašumtiesībām, ko rada laulību saites, Brisele I regulas 1. panta 2.punkta (a) apakšpunkts).

2. Dokumentu izsniegšana un pierādījumu iegūšana

Būtībā tiek piemērotas Eiropas regulas par dokumentu izsniegšanu²⁷ un pierādīju iegūšanu²⁸.

3. Citas valsts tiesas spriedumu atzīšana un izpilde

Vispārīgi noteikumi par ārvalsts spriedumu atzīšanu un izpildi lietās, kas attiecas uz uzturēšanas saistībām, ir iekļauti Uzturēšanas saistību regulā (16.–43. pants), bet lietās, kas attiecas uz laulību lietām un vecāku atbildību — Brisele II-bis regulā (21.–52. pants). Attiecībā uz starptautisko bērnu nolaupīšanu speciāli noteikumi ir atrodami Brisele II-bis regulā (11. pants). Līdz ar Hāgas 1980. gada Konvenciju par bērnu nolaupīšanu šo noteikumu mērķis ir nodrošināt nelikumīgi aizvestu vai aizturētu bērnu ātru atpakaļatdošanu.

²⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (EK) (2007. gada 13. novembris) Nr. 1393/2007 par tiesas un ārpus tiesas civillietu vai komercietu dokumentu izsniegšanu dalībvalstīs („dokumentu izsniegšana”), un ar ko atceļ Padomes Regulu (EK) Nr. 1348/2000, OV 2007 L 324, 79. lpp.

²⁸ Padomes Regula (EK) (2001. gada 28. maijs) Nr. 1206/2001 par sadarbību starp dalībvalstu tiesām pierādījumu iegūšanā civillietās un komercietās, OV 2001 L 174, 1. lpp.